

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМЦЕМ

LEGAL CONSEQUENCES OF DIVORCE WITH A FOREIGNER

Грибачова І.П., к.ю.н.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства

Сумський державний університет

Зінченко Г.С., студентка II курсу

Навчально-науковий інститут права

Сумського державного університету

У статті проаналізовано правові наслідки розірвання шлюбу, ускладненого іноземним елементом. Особливу роль у процесі вирішення проблем, пов'язаних з іноземними громадянами, відіграють Закон України «Про міжнародне приватне право» та Сімейний кодекс України.

Першим із головних питань, яке постає перед подружжям після розірвання шлюбу, практично завжди є поділ спільного майна та визначення місця проживання дітей. Варто зауважити, що інтереси дитини мають найголовнішу цінність, тому під час вирішення справи суд має враховувати два аспекти: 1) інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; 2) в інтересах дитини є забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що є благонадійним.

Наступне важливе питання – це поділ спільного майна, в основу якого покладено припинення режиму спільної власності та виникнення на його основі режиму роздільності майна. Спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності є спільною сумісною власністю. Стосовно майна, набутого подружжям за час шлюбу, воно є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом. Українським законодавством передбачаються два способи поділу спільного майна подружжя: добровільний та судовий. Добровільний порядок застосовується, якщо подружжя домовилися щодо визначення часток кожного з них у праві на майно, а також дійшли згоди щодо конкретного поділу майна відповідно до цих часток, у разі неможливості дійти згоди спір може бути вирішений судом. Далі суд визначає розмір часток чоловіка та жінки в праві на майно та безпосередньо здійснення поділу майна відповідно до встановлених часток. Якщо ж поділ майна родини відбувається під час шлюбу, то позовна давність не застосовується, якщо ж після розірвання шлюбу – строк позовної давності становить три роки.

Ключові слова: розірвання шлюбу, подружжя, іноземні громадяни, поділ спільного майна, визначення місця проживання спільних дітей, утримання дітей.

The articles analyze the legal consequences of expanding the marriage of a complicated foreign element. The Law of Ukraine "On Private International Law" and the Family Code of Ukraine play a special role in solving the problem of origin with foreign citizens.

The first of the most important questions that a couple faces after a marriage is almost always joint children. It is worth noting that the best interests of the child play a key role, so in deciding the case the court examines two aspects: the first is that it is best responsible for maintaining its ties with the family, except because the family is particularly independent and another – in the interests of the child is to ensure its development in a safe, calm and stable environment that is not unfavorable.

The next most important issue is the division of common property on the basis of which the attribution of the common regime and the emergence of the property regime on its basis. Joint ownership of two or more persons without determining the frequency of each of them in the ownership rules is joint joint ownership. In the case of property acquired by the spouses during the marriage, it is their joint joint property, unless otherwise provided by contract or law. Ukrainian law provides for two ways of dividing the joint property of the spouses: voluntary and judicial. The benevolent procedure is used if the spouses agree to determine the frequency of each of them in the truth on the property, as well as agree on a specific textbook of property included in these shares, in case of impossibility to reach an agreement, so the speaker can be decided by court. Next, the court determines the size of the frequency of men and women in the rules of property, and then creates a division of property in accordance with the established shares. If the division of family property occurs during the marriage, the statute of limitations does not apply, but if after the divorce, the statute of limitations is three years.

Key words: divorce, spouse, foreigner, division of property, division of children, father, mother, maintenance.

Актуальність теми дослідження та постановка проблеми. З огляду на поширення таких явищ, як еміграція та імміграція, до України прибуває дедалі більше іноземних громадян із метою тимчасового проживання, працевлаштування чи з інших обставин, включаючи укладення шлюбу.

Своєю чергою для українських жінок актуальним є укладення шлюбу з іноземцями з різних причини (через справжнє кохання, бажання переїхати за кордон чи збагатитися за рахунок іншої особи). Так, у 2019 році було зареєстровано 9720 шлюбів з іноземними громадянами, а у 2020 році (станом на 1 листопада 2020 року) – 5864.

Досить часто трапляється так, що з певних причин спільне життя подружжя стає неможливим, через що постає питання щодо припинення шлюбу, що супроводжується правовими наслідками. Саме тому необхідно дослідити правові наслідки розірвання шлюбу з іноземним елементом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правових наслідків розірвання шлюбу з іноземцем розглядали у наукових роботах такі вчені, як Л.М. Баранова,

І.В. Борисова, С.Б. Булеца, В.В. Заборовський, В.Г. Фази-кош, І.В. Жилінкова та інші.

Мета статті полягає в дослідженні правових наслідків розірвання шлюбу з іноземним громадянином.

Виклад основного матеріалу. У процесі розлучення перед подружжям постає питання щодо місця проживання спільних дітей чи дитини та поділу спільного майна, а особливої складності цьому процесу додає те, що шлюб був укладений між громадянином України та іноземцем.

Перше питання – це визначення місця проживання спільних дітей. Відповідно до ст. 66 Закону України «Про міжнародне приватне право», права та обов'язки батьків і дітей визначаються особистим законом дитини або правом, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами, якщо воно є більш сприятливим для дитини [1]. Тобто ми розуміємо, що у вирішенні спору між громадянином України та іноземцем стосовно проживання спільних дітей може застосовуватися українське законодавство.

Варто почати з того, що відповідно до ст. 160 СКУ місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків, якщо дитина досягла

десяти років – за спільною згодою батьків та самої дитини, якщо батьки проживають окремо і дитина досягла чотирнадцяти років – нею самою [2].

Розглянемо той випадок, коли в подружжя залишилася дитина, місце проживання якої залежить від згоди батьків. Якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, то спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом [2]. Згідно зі ст. 8 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку [3]. Так, Європейський суд із прав людини у справі «М.С. проти України» зауважив, що у визначенні найкращих інтересів дитини в кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: 1) інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; 2) в інтересах дитини є забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагодійним. Саме тому український суд під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини бере до уваги ставлення батьків до виконання батьківських обов'язків, особисту прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення [4].

Крім цього, відповідно до ст. ст. 18, 27 Конвенції про права дитини, ратифікованої Постановою Верховної ради України від 27.02.1991 р., держави-учасниці докладають усіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання й розвиток дитини. Батьки, або у відповідних випадках законні опікуни, несуть основну відповідальність за виховання й розвиток дитини. У п. 1 ст. 9 Конвенції передбачено, що держави-учасниці мають забезпечувати, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їхньому бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно із судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону та процедур, що таке розлучення відповідає якнайкращим інтересам дитини (батьки жорстоко поведуться з дитиною чи не піклуються про неї та інше), навіть незважаючи на думку самої дитини [5].

Варто пам'ятати, що мати й батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, а також те, що питання щодо виховання дитини вирішується батьками спільно [2]. Якщо один із батьків проживає окремо від дитини, він зобов'язаний брати участь в її вихованні і має право на особисте спілкування з нею, своєю чергою інший із батьків, із ким проживає дитина, не має права перешкоджати йому, якщо таке спілкування не шкодить нормальному розвитку дитини [2].

Якщо ж батьки не дійшли згоди щодо того, з ким буде проживати дитина після розірвання шлюбу, то спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час самого вирішення суд бере до уваги ставлення кожного з батьків до виконання своїх обов'язків щодо дитини, особисту прихильність дитини та її вік, та інші обставини, що відіграють важливу роль у розвитку дитини [2].

Бувають випадки, коли орган опіки або суд визнають, що жоден із батьків не може створити дитині належних умов для розвитку дитини, тоді суд може передати дитину на вимогу інших родичів (бабуся, дідусь), або просто прийняти рішення щодо відібрання дитини від будь-кого з батьків чи інших осіб та віддати дитину до органів опіки та піклування [6, с. 373].

У процесі поділу спільних дітей автоматично виникає питання щодо встановлення аліментних зобов'язань на утримання дитини. Конституцією України передбачається, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття [7]. У разі розірвання шлюбу способи вико-

нання обов'язку щодо утримання дитини визначаються або за домовленістю між батьками, або за рішенням суду. Аліменти, спрямовані на утримання дитини, мають бути достатніми і водночас співмірними з урахуванням мети аліментного зобов'язання [2].

Наступним із правових наслідків припинення шлюбу через його розірвання є поділ спільного майна. За словами І. Жилінкова, загальна ідея такого поділу полягає в припиненні режиму спільності і виникненні на його основі режиму роздільності майна [8, с. 113].

Відповідно до ч.ч. 1, 3 Закону України «Про міжнародне приватне право», подружжя може обрати для регулювання майнових наслідків шлюбу право особистого закону одного з подружжя або право держави, в якій один із них має звичайне місце перебування, або, стосовно до нерухомого майна, право держави, в якій це майно знаходиться. У разі відсутності вибору права подружжям майнові наслідки шлюбу визначаються правом, яке застосовується до правових наслідків шлюбу [1].

Згідно з ч. 1 ст. 368 ЦК України спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності є спільною сумісною власністю, а відповідно до ч. 3 ст. 368 ЦК України майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом [9].

Задля припинення права спільної сумісної власності на майно, набуте в шлюбі, колишньому подружжю необхідно здійснити його поділ. Взагалі українське законодавство передбачає два способи поділу спільного майна подружжя: добровільний та судовий. Добровільний порядок застосовується, якщо подружжя домовилося щодо визначення часток кожного з них у праві на майно, а також дійшло згоди щодо конкретного поділу майна відповідно до цих часток [10, с. 125]. Якщо ж дружина та чоловік не можуть дійти згоди щодо порядку поділу майна, то спір може бути вирішений судом, при цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення [2].

На думку І.В. Жилінкової, поділ майна подружжя здійснюється у два етапи: 1) суд визначає розмір часток чоловіка та жінки в праві на майно; 2) здійснення поділу майна відповідно до встановлених часток [8, с. 113].

Під час вирішення спорів між подружжям щодо поділу майна необхідно встановлювати обсяг спільно нажитого майна, наявного на час припинення спільного ведення господарства, з'ясувати джерело і час його придбання, а також враховувати борги подружжя та відповідносини за зобов'язаннями. Спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу, відповідно до ч.ч. 2, 3 ст. 325 ЦК України, можуть бути будь-які види майна, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати (виключені з цивільного обороту), незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були придбані чи внесені грошовими коштами, якщо інше не встановлено шлюбним договором чи законом. Майно, що не належить до спільної сумісної власності, яке є в одного з подружжя на праві приватної власності, набуто особою або до шлюбу, або за час шлюбу на підставі договору дарування, або в порядку спадкування, або за час шлюбу, проте за кошти, які належали одному з подружжя особисто, та інші випадки [11, с. 5].

Щодо розміру частки майна, то зміст ст. 70 СК України дає змогу сформулювати три основні правила визначення цього розміру:

- частки майна дружини та чоловіка в спільному майні є рівними;

- суд може відступити від засади рівності часток і зменшити частку одного з подружжя за наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 70 СК України;

- суд може відступити від засади рівності часток і збільшити частку одного з подружжя за наявності підстав, передбачених ч. 3 ст. 70 СК України [6, с. 182].

Після визначення судом частки кожного з подружжя в праві на майно далі відбувається безпосередній поділ майна подружжя відповідно до цих часток, які належать кожному з них. У ст. 71 СК України передбачаються певні способи поділу майна подружжя, а саме: суд може винести рішення щодо поділу майна в натурі, особливо це стосується подільних речей, які можна поділити без втрати їх цільового призначення, та прийняти рішення щодо присудження майна одному з подружжя, але за умови надання другому з подружжя компенсацію замість його частки у праві спільної сумісної власності [8, с. 125].

Варто зазначити, що до розірвання шлюбу позовна давність не застосовується, тобто це означає, що кожен із подружжя може вимагати поділу спільного майна, але під час шлюбу, чим підвищує можливість судового захисту майнових прав та інтересів подружжя, однак якщо ж поділ майна подружжя відбувається вже після розірвання шлюбу, то варто пам'ятати, що строк позовної давності становить три роки [2]. У процесі вирішення таких справ суди мають врахувати, що, визначаючи початок перебігу позовної давності, варто виходити не з часу, коли сторони розірвали шлюб, а з часу, коли особа дізналася або мала дізнатися про порушення свого майнового права, оскільки сам по

собі факт припинення шлюбу не свідчить про порушення права власності одного із подружжя. Крім цього, неподання позову про поділ майна, у тому числі до спливу трьох років із дня розірвання шлюбу, за відсутності доказів, які б підтверджували заперечення права одного з подружжя на набуте в період шлюбу майно, зареєстроване за іншим подружжям, не може свідчити про порушення права і вказувати на початок перебігу позовної давності [12].

Висновки. Отже, виходячи з вищезазначеного, можемо сказати, що поділ спільного майна та визначення місця проживання дітей після розірвання шлюбу з іноземцем може регулюватися українським законодавством, однак за умов, передбачених Законом України «Про міжнародне приватне право». Визначення місця проживання дітей буде залежати або від добровільної згоди між самим подружжям, або від рішення суду в разі протиріч щодо цього питання між батьком та матір'ю дитини. У разі поділу спільного майна передбачаються два способи врегулювання цього питання: добровільний та судовий, що залежить від самої ситуації між подружжям. Якщо ж поділ майна родини відбувається під час шлюбу, то позовна давність не застосовується, якщо ж після розірвання шлюбу, то строк позовної давності становить три роки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про приватне міжнародне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/ed20210701> (дата звернення: 20.02.2021).
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/ed20210101> (дата звернення: 20.02.2021).
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20010426#Text> (дата звернення: 22.02.2021).
4. Пархоменко П. Значення рішення ЄСПЛ у справі «М.С. проти України» для правозастосовної практики. *Юрліга*: вебсайт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/analytics/162658_znachennya-rshennya-spl-u-sprav-ms-proti-ukrani-dlya-pravozastosovcho-praktiki (дата звернення: 23.02.2021).
5. Конвенція про права дитини 1989 (Організація Об'єднаних Націй). № 995_021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 23.02.2021).
6. Сімейне право України : підручник / С.Б. Булеца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; за ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. Київ : Знання, 2015. 375 с.
7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ed20200101#Text> (дата звернення: 23.03.2021).
8. Сімейне право України : підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; за ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. Вид. 3-тє, переробл. і перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 113 с.
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20210701> (дата звернення: 23.02.2021).
10. Сімейне право України : підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. Вид. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 288 с.
11. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11. *Вісник Верховного суду України*. 2008. № 1. С. 5.
12. Постанова ВСУ від 23 вересня 2015 року у справі № 6-258цс15. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54513232> (дата звернення: 22.02.2021).